

ban született e világra, Papista hiten való". A bényi (v. Esztergom vm.) származású Deák Mihály társa a népesedéstörténeti kutató fülének különösen szép vallomást tett: „Győri Gergely, circiter 30. Esztendő lehetek: Papista hiten való, Ságon Pest vármegyében születtem, de kicsinségemtől fogva, miulta meg szállották Alpárt, ott nyöltem, nevelkedtem és mind ekkoráig feleségemtől ottis lakom.”⁴¹ Az idézett vallomásrészlet a Győri család sági eredetének fentebb már jelzett sejtését erősíti meg. Úgy tűnik, hogy az Alpár első lakói között, 1728-ban összeírt Győry András feleségével és gyermekeivel együtt Ságról költözött Alpárra.

Összegzés: az alpári népesedési vizsgálat tanulságai

A XVIII. század folyamán lezajlott Duna-Tisza közi, észak-déli irányú népmozgás magyar népesedéstörténeti kutatása – néhány évtizeddel ezelőtti föllendülése óta – jelentős eredményeket ért el.⁴² Rövid tanulmányunkkal egy kevésbé vizsgált terület, a középső Tisza mente egyik jobb parti falujának XVIII. század első felében végbement fokozatos benépesedését vizsgálva véve figyekeztünk hozzájárulni a meglehetősen összetett migrációs folyamatról alkotott képhez.

A különféle összeírásokból, anyakönyvekből és peres iratokból származó adataink tükrében az 1727-től újranepesedő Alpár a nagy néphullámzások tengerében kicsiny szigetként tűnik fel, amely egyszerre volt befogadója és kibocsátója a szélrózsa minden irányából érkező embereknek. Az időszakosan vagy véglegesen Alpáron letelepedett családok egy részénél sikerrel jártunk az északi kibocsátó állomásaik (v. Nógrád, Bars és Esztergom vármegyék) felderítése terén. A lakosság egy másik csoportja esetében a klasszikus átbocsátóhelyek (pl. Tápió mente helységei) tisztázásáig jutottunk. A szerencsés forrásadottság következtében több Alpárról továbbköltözött személy vagy család migrációs útvonalát is sikerült feltárnunk.

Az alpári népesedési vizsgálat fő tanulsága, hogy a falu benépesedése egy igen lassú, hullámzó, és a lakosság számának állandó növekedése mellett időnként elvándorlásokkal is együtt járó folyamat keretében ment végbe. Ez a folyamat nem zárult le a XVIII. század közepén, sem a század végén. Némiképp megváltozott formában ugyan, de még a XIX. században is tettenérhető. A XVIII. század második fele, illetve a XIX. század időszakának efféle vizsgálata azonban már egy másik, hosszabb tanulmány tárgya lehetne.

Bárth Dániel

Dr. Saád Andor, a Bükk-hegység amatőr régésze

Dr. Saád Andor élete összeforr a XX. század miskolci múzeum történetével. Családjával 1920-ban került Lipótújvárról Diógyőrbe, édesapja az állami erdészet főorvosi állását kapta meg. A Vár utca 22. számú házban laktak, ott, ahol 1852-től 1867-ig a híres színésznő, Déryné Széppataki Róza is élt. A házhoz közel nyílt a Tapolca-barlang bejárata.

Ifjú korában figyelemmel kísérte a Bükk barlangjainak feltárását, Kadic Ottokár és Hillebrand Jenő mellett elleste a régészet gyakorlati tudnivalóit. Ezek az élmények egy életre szóltak. Az orvosi hivatás mellett döntött, orvosnak tanult, de nehéz munkája mellett mindig feltöltődött, ha a Bükköt járta, ha felkereste a híres régészeti lelőhelyeket, s akkor, ha maga is gyarapította ezek számát. Nevéhez fűződik a Mexikói-barlang ásatása. Dolgozott Nemeskéri János antropológussal a Vidróczky-barlangban, a Kőlyuk-barlangban, és nem utolsó sorban a világhírű Szeleta-barlangban. Vértes Lászlóval baráti kapcsolatban volt, s ha Vértes Miskolcra jött, mindig számíthatott a Saád család segítségére. 1950-ben meglátogatta Vértes László ásatását Szilvásváradon, az Istállóskői-barlangban. Saád tanulmányt írt A Miskolc környéki ősember és a barlangkutatás rövid története és legfontosabb eredményei címmel. 1973-ban átad-

⁴¹ VPGL XXXIII. 14-a. Úriszéki iratok. 1753.

⁴² A népesedéstörténeti kutatások eredményeit, módszereit és lehetséges forrásait, illetve az efféle kutatások hátrányait és előnyeit elemezte Bárth János: A magyar népesedéstörténeti kutatások lehetőségei és korlátai. Üzenet, XXVIII. 1-2. sz. Szabadka, 1998. 8-22. old.

ta a múzeumnak kéziratait, fotóit, melyeket a Herman Ottó Múzeum régészeti adattára őriz. Itt található Thoma Andor képeslapja, és cikkeinek különnyomatai is. Roska Mártonnal, a híres régésszel a Korlát–Ravaszyuktető mezolitikus lelőhelyének kapcsán levelezett. Korláton Saád is jelentős kőeszközöket gyűjtött, cikket írt róla a Folia Archaeológicában 1958-ban. Vértes László a Ravaszyuktető nagy mezolitikus telepének leleteit, vakarókat, pengéket, levélhegyszerű eszközöket Saád Andor rajzaival illusztrálta az őskorról írt kézikönyvében. A földvárakat az 1950-es években látogatta sorra. Gyűjtött Felsődobszán, Gibárton, a perei halmoknál őskori leleteket, Abaujváron, Kácson, Cserépfalu határában többnyire középkori kerámiákat. Cserépfalunál, Cserépváralján, Szomolyán a kaptárkövekre figyelt fel. Érdeklődése odáig terjedt, hogy Korek Józseffel ásatást is végeztek.

Mi 1971-től ismertük, és mint kezdő régészeknek, nagyon sokat jelentett terepismerete és segítőkészsége. Bejártuk a mályi téglagyár feletti hegyet is, noteszébe pontosan bejegyezte a dátumot, a résztvevőket, és a talált kőeszközök több nézetben le is rajzolta. (Ld. a mellékelt képet.) Sűrűn érkezett leletbejelentés abban az időben a múzeumba. Megérhette, hogy amikor 1973-ban a város szanátát akart létesíteni a diósgyőr–tapolcai barlangban, a leletmentésen munkatársként részt vehetett a feltárásban. Ez azért volt jelentős, mert 1932–1934-ben már ásatott a barlangban, s tudományos munkája is megjelent a Szegedi Dolgozatokban. Az 1973-as leleteket feldolgozás előtt megmutattuk Kretzoi Miklósnak. A mellékelt képen Kretzoi Miklós, Saád Andor és Tóth Lajos látható, a barlang ritkaságszámba menő leleteivel, melyeket a bejárat előtt, óriási kötömbök alatt tártunk fel. Valószínű, hogy a felette levő sziklából estek le ezek a tömbök, és megvédték a réteget a későbbi bolygatástól.

Saad Andor a nyíltszíni ősköri lelőhelyeket többször sorra végigjárta. Így a Vértes Arka–Herzsarét lelőhelyét, s ennek közelében, a Fekete-patak alacsony teraszát. Közvetlen modora segítségével könnyen szóra bírta azokat is, akikkel először találkozott, több lelőhelyről így értesült. Élete vége felé a temetőik állapota foglalkoztatta. Összegyűjtötte a háromi temetőben a Fazola család sírfeliratait, és azokat a vasszekrényes síremlékeket, melyek a XIX. században működő vasgyár tisztségviselőinek állítottak emléket. Mezőkövesden lejegyezte az 1849-es szabadságharcban elesett honvédek sírfeliratait. Fontosnak tartotta az elődök hagyatékának gondozását. Sokat tett azért, hogy a Szeleta-barlang keleti falára Herman Ottó tiszteletére emléktábla kerüljön.

2002 márciusában lesz 25 éve, hogy végső búcsút vettünk tőle a Szent Anna temetőben. Tevékeny élete és emberszeretete azonban máig hat.

B. dr. Hellebrandt Magdolna

Ketrai Miklós, Saád András és Tóth Lajos a Szabadság-téri múzeumépületben a diósgyőri paleolitikus anyaggal. (Broczkó Tamás felvétele)